

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1944 (35. rész)

NÉMETEK, MAJD SZOVJETEK SZEGEDEN

Hatvanhat hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk e jubileuma alkalmából, mintegy visszaszám-lálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva föl-villantjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának harminctödik állomása: 1944.

ÚJSÁSZI ILONA

A háború sorsdöntő évének nevezi az 1944. évet január 21-én lapunk névtelen publicistája. „Mikor lesz vége a háborúnak?” – kérdezi első mondatával, s az utolsóval a jövőbe lát: „1944 valószínűleg a nyugati partraszállás és ezzel együtt a háború eldöntésének éve lesz”.

Dezinformáció helyett kritikus él

Az eddigi, kritika nélkül elfogadott kijelentések átvétele helyett távolságtartásról tesz tanúbizonyságot a következő nap címlapja: „A keleti és déli frontok harcai a német jelentésben”, s – a bevett dezinformálás helyett – beljebb is bővül a tájékoztatósi tárház: „Mi rejlik a lengyel-szovjet határkérdés mögött?” címmel a semleges közíró, Schweizer Illustrierte Zeitungban közölt cikkét adjuk közre, a legfrissebb MTI-jelentésekkel megspékelve.

Délután 2 órakor a német megszállók előcsapatai megérkeznek Bácska

■ A német katonák márciusban, a szovjetek októberben masíroztak

FOTÓK: SOMOGYI-KÖNYVTÁR, HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY

sága megértéssel és nyugalommal vette tudomásul az intézkedést”.

A betiltott lap

Az önmagát keresztény politikai napilapként meghatározó Délmagyarország irányultságát tükrözi az április 2-i szalagcím is: „A magyar kormány nyilatkozata belső egységre hívja fel a

„Mindent el kell követnünk, hogy ebből a szörnyű viharból, amelyben nemcsak hazánkat, hanem az egész emberiséget, kultúráját és civilizációját védjük, győzelmesen kerüljünk ki”. A lapot Szász Ferenc felelős szerkesztő jegyzi. Ő már tudja, hogy a belül elhelyezett hír előrevetíti a Délmagyarország sorsát: „Beszüntettek több napilapot és folyóiratot”.

Újraindulás

Irányváltás is a több mint fél év kihagyás utáni újraindulás, hiszen a Délmagyarország november 19-i, vasárnapi fejléce alatt az olvasható, hogy „a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lapja”, melyet három fős szerkesztőbizottság irányít: Balogh István a Független Kisgazdapárt, Erdei Ferenc a Nemzeti Parasztpárt, Révai József a Magyar Kommunista Párt nevében.

Nem rögzítjük az október 10-11-i fordulót, de azt sem írjuk, hogy a szovjet csapatok azokban a napokban megszállták Szegedet. Az akkor induló négy évtizedes korszak egészét jellemzi a „Délmagyarország munkatársától” származó bevezető három mondat: „Szegeden az élet lassan rendes kerékvágásba lendül. A város lakossága ismét beletalálja magát a dolgos, szürke, de megnyugtató hétköznapi életbe és boldog, hogy munkája után siethet, hogy

→ KRONOLÓGIA. 1944. március 3.:

Dr. Hamvas Endrét nevezik ki csanádi püspökké. **Március 28.:** A Gestapo Szegeden a Kazinczy utca 14. szám alatt rendezkedik be. **Április 2-ától szeptember 19-éig:** Szeged 6 nagy angol bombázást és 72 légi-irányított él át. **Április 3-22.:** Baloldaliak internálása (elsősorban a ricei táborba). **Május 13.:** A szegedi gettót a zsinagóga körül és a fővárház épületében állítják föl; a keresztény zsidók számára a Kelemen utca 11. szám alatti Hollzer-házat jelölik ki tartózkodási helyül. **Június 23-24.:** Elhurcolják a szegedi zsidókat. **Ok-tóber 9.:** A szegedi közúti és vasúti híd maradványainak felrobbantása után a német és a magyar katonai alakulatok elhagyják a várost. **Ok-tóber 15.:** Horthy Miklós kiugrási kísérlete a II. világháborúból. **December 21.:** Debrecenben összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés. **December 25.:** A szovjet csapatok bekerítik Budapestet, megkezdődik Budapest ostroma.

napi fáradozásai jutalmául leülhet egy tál meleg ételhez és otthonában lepihenhet. Kívánhat-e ennél többet egy háborúban álló ország bármely városa.”

→ Arcél: Madácsy László (1907-1983)

Sándorfalván 1907. december 22-én született Madácsy László irodalomtörténész, költő, műfordító, az irodalomtudományok kandidátusa. Egyetemi tanulmányait Szegeden végezte 1933-ban magyar-francia szakon. A Tisza-parti városban gimnáziumi tanár, majd 1957-től a szegedi egyetem docense, a francia irodalom előadója. Lapunkban és más sajtóorgánokban 1930-tól jelentek meg versei, műfordításai, recenziói, tanulmányai – olvassuk a Magyar irodalmi lexikonban. Például lapunk 1942. január 28-án közölte Mélység felett című versét, míg a december 25-i ünnepi számban a humanizmus és Európa című cikkét. Madácsy 1947-ben a Tiszatáj egyik alapítója, egy ideig főszerkesztője. Tanulmányai külön füzetekben is megjelentek. Madácsy 1983. szeptember 16-án hunyt el.

felől – Szegedre. Épp e nap, március 19-én ünnepeli a város polgármesterét, Pálffy Józsefet, aki most 70 éves.

A németek itteni uralmára lapunk következő, március 21-én, kedden megjelenő száma csak annyiban utal, hogy rögzítjük: a belügyminiszter rendeletét vasárnap „este már foganatosították is, tehát a színházi és mozielőadások elmaradtak. (...) Szeged lakos-

nemzetet a bolsevizmus elleni döntő küzdelemben”.

A március 19-én történeteket a német csapatok bevonulásának, nem megszállásnak nevezi a Délmagyarország betiltás előtti utolsó, április 16-i lapszámának havi összefoglalója.

„Hadiparancs!” – ez áll az április 16-i címlapon. A Horthy és Csata aláírása fölötti utolsó mondat kétértelmű:

660-NAL KEVESEBB

„A szegedi iparhatóság az elmúlt évben bevezette az iparüzők karterrendszerű nyilvántartását” – rögzítjük január 5-én. A listán az ipar kategóriában 60-, a kereskedelemnél 44-féle tevékenységet különítenek el.

MUNKATÁRSUNKTÓL

A múlt év május 15-étől szeptemberig a következőképpen változott az iparüzők száma: például 229 helyett 225 asztalos, 27-ből 25 kárpitos, bérkocsis 82-ből 73, papucsosból 35-ből 32 maradt. Ugyanakkor nőtt a bér-

cséplők (93-ról 95-re), a bérautósok (43-ról 47-re), az építőiparosok (16-ról 32-re), a férfiszabók (259-ről 267-re) száma. De a (képünkön is látható) óráskészítők száma állandó: 34 maradt, hasonlóképpen az ácsoké (29), a bőröndösöké (21), a köteleseké (20). A kereskedők közül csökkent például a szatócsok (435-ről 426-ra) száma; nőtt a fűszerkereskedőké (5-ről 6-ra), állandó a paprikát kínálóké (80). „Az iparjogosi tv. felülvizsgálata során az év végéig 660 jogosi tv. megszűnését állapította meg” a hatóság.

KLINIKAI HELYREÁLLÍTÁS – „Az egyetemi klinikákon teljes munka folyik. A bombakárokat és egyéb háborús rongálásokat már legnagyobbreszt sikerült helyreállítani, s valamennyi klinikán a betegfelvétel, a járóbeteg-rendelés teljes rendben folyik le – írjuk a képünkön látható, a gyermekklinika szeptemberben érő bombatalálattal utáni helyreállításáról november 22-én. – Két klinika működik csupán más helyen: az idegklinikai rendelések a Pulz utcai elmeklinikán történnek, a gyermekgyógyászati járóbeteg-rendelés és gyermekfelvétel ideiglenesen a szülészeti és nőgyógyászati klinikán történik.”

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarországot. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1944-ből.

MUNKATÁRSUNKTÓL

SZEGÉNYSÉGI BIZONYÍTVÁNY. „Szegeden a hatóság „csak annak állít ki szegényességi bizonyítványt, akinek havi jövedelme a 120 pengőt nem haladja túl.” A valószínűleg Szegeden is bevezetendő új határ: „180 vagy 200 pengő lesz” (január 7., péntek).

LAKÓHÁZAK. „Az elmúlt évben 196 építési engedélyt adtak ki Szegeden lakóház, illetve lakhatásra alkalmas, nagyobb lakóépület felépítésére. Ezek közül kettő 3 emeletes, egy 2 emeletes és 14 egyemeletes lakóház” (január 9., vasárnap).

HUSZONÖTÖDIK. „Vidéki színpadon ritkán fordul elő, hogy 25 előadást érjen meg egy színdarab. A szegedi színpadon kedden huszonötödikször került színre a nagy sikerű Eisemann-Somogyi operett, a Fekete Péter. Husz nap alatt érte meg a negyedszázados jubileumát” (január 12., szerda).

KIVÉGZETT TYÚKTOLVAJ. „Gargács István 42 éves derekegyházi földműves napszamos lopásokat követett el légtalmai elsötétítés ideje alatt, ezért került a rögtönítélő bíróság elé. Tizenegy rendbeli lopás mellett már két ízben volt hasonló eset miatt büntetve”, ezért hétfőn délután 2 órakor a Csillagbörtön udvarán” végrehajtotta rajta a halálos ítéletet – Bogár János hóhér és két segédje (január 18., kedd).

NŐI KOSÁRLABDA. „A Tanárképző FSK női kosarasai” szép győzelmet arattak „az SzTK női csapata felett. (...) Eredmény 30:9 (10:5) a TFSK javára” (március 15., szerda).

PATKÁNYBŐRBŐL CIPŐ. A szegedi bőrgyár igazgatója nyilatkozik arról az „érdekes kísérletről”, amelynek eredményeként „cipő, kesztyű és retikül” készíthető – „patkánybőrrel” (március 22., szerda).

ÓVÓHELYEK. „Minden padlásteren, a bejárat közelében legalább 100 liter őrirtartalmú, széles szájú edényben víz, két vedret, két köbméter száraz homokot, két lapátot, egy létrát kell tartani” (április 12., szerda).

MEGHALT A MAGYIVÓ. „Hires nagyívó volt Szatymazon Bottka Márton 35 éves napszamos addig, amíg most az ital halálát nem okozta. Bottkának saját 2 liter 3 decis pohara volt, ezt mindig magával vitte a kocsmába, ha inni akart és ebből védte magát a bort. A hires pohárnak valósággal csodájára járt a környék és elnevezte Bottka-pohárnak” (április 12., szerda).

MMP. „A Magyar Megújulás Pártja március 19. és 21. között minden erejét a válságban jutott nemzeti becsület, nemzeti önállóság és nemzeti függetlenség megmentésére fordította” (április 13., csütörtök).

TISZTOGATÁS. „A rendőrhatalóság elkezdte a tisztogatást.” „Eddig 22 személyt” internáltak. „Egyik szegedi malomban például öt vagon búzát foglaltak le. A búzát elrejtve tartották, s titokban 'feketén' árusították” (november 23., csütörtök).

KÜLDÖTTEK. „Szeged népe megválasztotta az Ideiglenes Nemzetgyűlés szegedi kiküldöttjeit. Új magyar nemzeti hadsereget követel Szeged a németek ellen.” „A megválasztottak névsora: Agócsy János, dr. Balogh István, Bernáth András, Bozsó János, Dobó Gyula, Farkas István, Gerő Ernő, Gombkötő Péter, Gyólay István, Horváth József, Komócsin Mihály, Lakó Antal, Nagyiván János, Örley Zoltán, dr. Pap Róbert, dr. Purjesz Béla, Rákosi Mátyás, Révay József, Somogyi Imre, dr. Valentiny Ágoston, Vass János, Vitéz István, Vörös József és Wágner Gyula” (december 19., kedd).